

Сивокінь А. Ю.,

**Науковий керівник: Сонюк О. В., к.ю.н., доц.,
доцент, доцент кафедри правового забезпечення безпеки бізнесу,
Державний торговельно-економічний університет,
м. Київ**

СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ КОРПОРАЦІЇ ЯК БІЗНЕС-СТРАТЕГІЯ: ЕВОЛЮЦІЯ КОНЦЕПСІЇ, ПОНЯТТЯ, МОДЕЛІ

Дослідження питань, пов'язаних із соціальною відповідальністю бізнесу, у цей час актуалізується; при цьому спостерігається зустрічна спрямованість процесу в площині «бізнес-суспільство-держава». Сучасне суспільство, виробляючи раціональні стандарти життя, моделі поведінки і благополуччя, які надають можливості користуватися всіма благами цивілізації, раціонально ставитися до природи і її ресурсів, виховувати здорову, освічену і духовно багату людину, вимагає від бізнесу активного використання інституту соціальної відповідальності. У стратегічних планах лідерів світової промисловості спостерігається підвищення значущості питань соціальної відповідальності з економічної, соціальної та політичної точок зору. Держава, базуючись на об'єктивній необхідності інноваційного розвитку економіки, проводить політику конструктивної взаємодії бізнесу і державних структур, використовує таку форму взаємодії, як державно-приватне партнерство.

Виникнення концепції корпоративної соціальної відповідальності (далі – КСВ) обумовили гострі соціально-економічні проблеми, що склалися у США у післявоєнний період [1, с.3]. Основоположником теорії соціальної відповідальності є Г. Боуен, автор наукової праці 1953 р. «Соціальна відповідальність бізнесмена», що принесла науковцю заслужену славу батька корпоративної соціальної відповідальності [2]. Вчений окреслив доктрину соціальної відповідальності як зобов'язання бізнесменів здійснювати щоденну ділову практику, дотримуючись цілей і цінностей суспільства.

У 60-х рр. XX ст. почався новий етап розвитку СВІП, що зіткнувся з тиском у вигляді залучення підприємств для вирішення важливих проблем: забруднення навколишнього середовища, рух за громадянські права меншин. Фірми впроваджували заходи з соціальних питань, які часто не перетинались з інтересами громадян (безробіття, підтримка неблагополучних родин).

У 1970-х рр. сформувався новий напрям навколо категорії «корпоративне соціальне реагування» – здатність підприємства сприймати вплив суспільства.

У той же час з'являються гострі викриття поширення концепції корпоративної соціальної відповідальності. Видатний економіст М. Фрідмен у своїй праці «Соціальна відповідальність бізнесу» [3] стверджував, що соціальна відповідальність корпорації пов'язана з нецільовим використанням корпоративних ресурсів, а саме менеджери використовують корпоративну соціальну відповідальність для просування своєї кар'єри або інших особистих цілей.

У 1990-х рр. з'явилась велика кількість досліджень зі стратегічного менеджменту, а один з напрямів – стейкхолдерський – став альтернативою концепції соціальної відповідальності корпорацій [4]. А початок XXI століття характеризувався внеском добровільних бізнес об'єднань соціально відповідальних компаній, міжнародних урядових та неурядових організацій у визначення поняття КСВ. Наприклад, популярними стали Глобальна ініціатива зі звітності (GRI), міжнародні схеми сертифікацій та стандартів, зокрема, Глобальний договір ООН, AA1000, SA8000 та ін.

На нашу думку, 50-і рр. XX ст. можна визначити як початок нової ери соціальної відповідальності корпорацій. Період з 1980-х років до теперішнього часу відзначається низьким рівнем невизначеності щодо питань соціальної відповідальної діяльності. Головні теми публікацій науковців цього періоду пов'язані із розвитком стейкхолдерського підходу до соціальної відповідальності корпорацій та теорії стратегічного менеджменту.

Можна дійти висновку, що корпоративна соціальна відповідальність – добровільний вибір компанії на користь зобов'язання підвищувати добробут суспільства, реалізуючі відповідні підходи до ведення бізнесу і виділяючи для цього корпоративні ресурси.

З нашої точки зору, американська система корпоративної соціальної відповідальності характеризується більш ліберальним ринком праці, менш активним державним втручанням у питання соціальної підтримки та менш суворими екологічними нормативними правилами. Американські компанії, як правило, діють незалежно, покладаючись у першу чергу на свої власні пріоритети, а не на урядові нормативно-законодавчі документи.

Ми вважаємо, що стратегія КСВ у США – це багатогранна ініціатива, спрямована на досягнення соціального благополуччя, етичного ведення бізнесу та зміцнення людського капіталу держави. Уряд і бізнес несуть спільну відповідальність за вирішення соціальних і економічних проблем, які зачіпають суспільство і вимагають довгострокових рішень.

Наші переконання ґрунтуються на тому, що, по-перше, основними напрямками КСВ американських компаній є підтримка освітньої сфери, захист навколишнього середовища, захист співробітників і фінансування медичного обслуговування, а по-друге, організації визнають свою відповідальність за неетичну поведінку і вживають заходів для пом'якшення наслідків використання їхньої продукції [5, С.114-115].

На наш погляд, європейська система корпоративної соціальної відповідальності характеризується активною роллю держави та інституціоналізацією відносин із зацікавленими сторонами. Модель зацікавлених сторін вимагає від європейських корпорацій на рівноправній основі взаємодіяти з численними контрагентами бізнесу, що регулюється законодавством і має обов'язковий характер.

Важливо відзначити, що за словами вітчизняних науковців-економістів законодавство ЄС вимагає, щоб всі великі компанії і всі зареєстровані на біржі компанії (за винятком мікропідприємств) розкривали інформацію про те, що вони вважають ризиками і можливостями, що виникають у зв'язку з соціальними та екологічними проблемами, а також про вплив їх діяльності на суспільство і навколишнє середовище [5, С.115]. Ми вважаємо, що ці правила спрямовані на заохочення КСВ і допомагають інвесторам, організаціям громадянського суспільства, споживачам та іншим зацікавленим сторонам оцінювати показники сталого розвитку компаній.

Незважаючи на відмінності між американським і європейським підходами до формування стратегії КСВ, на нашу думку, їх об'єднують основоположні принципи активного втручання інституційних об'єднань у розвиток державно-приватної спільної роботи, підтримку різних напрямків вдосконалення в галузі КСВ на основі партнерського фінансування некомерційних заходів та встановлення податкових преференцій для соціально відповідальних компаній.

Формування японської стратегії КСВ, на наш погляд, базується на поєднанні національних цінностей і концепцій сучасних західних практик. Ділова етика та корпоративна репутація цінуються більше, ніж прибуток і фінансові показники діяльності компанії. Основоположними принципами японської системи КСВ можемо відзначити соціальну стабільність, навчання протягом усього життя, високу продуктивність, сприятливий психологічний клімат, згуртованість і прихильність правилам колективної роботи.

В рамках даної системи, на думку науковців-економістів, особлива увага приділяється підтримці етичного підприємництва, охороні навколишнього середовища, використанню чистих технологій і дотриманню законодавства, а також соціальній відповідальності та довгостроковим відносинам з бізнес-партнерами [5, С.116].

Отже, від початку свого зародження концепція КСВ зазнала значних змін, трансформувавшись від повного заперечення будь-якої іншої ідеї соціальної відповідальності підприємства, окрім відповідальності за отримання прибутку, до визнання відповідальності підприємства за розвиток суспільства на рівні з державою. Класична модель КСВ ґрунтується

на тому, що раціональні економічні інтереси орієнтують бізнес не тільки на отримання максимального прибутку, але й на поліпшення власного «середовища існування» – соціального, екологічного, політичного – шляхом добровільного інвестування отриманого прибутку у відповідні інститути. У світових моделях КСВ виділяють два підходи: корпоративні рішення, засновані на етичних цінностях і спрямовані на задоволення очікувань всіх стейкхолдерів, представляються як необхідні (європейський підхід), так і юридично обов’язкові (американський підхід).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Камишникова Е. В. Розвиток концепції корпоративної соціальної відповідальності: еволюція та сучасні тенденції. Ефективна економіка. 2020. № 3. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7718> (дата звернення: 09.10.2025).
2. Bowen H. R. Social Responsibilities of the Businessman. New York: Harper & Row, 1953. 284 p.
3. Friedman, M. (1970), “The Social Responsibility of Business is to increase its Profit”, The New York Times Magazine, September, 13, pp. 122–126.
4. Freeman R. E. Strategic management: A stakeholder approach. Boston: Pitman, 1984. 276 p.
5. Варвус А. І. Зарубіжний досвід соціальної відповідальності бізнесу. Регіональна економіка. 2024. No 1(111). С. 112–118. DOI: <https://doi.org/10.36818/1562-0905-2024-1-11>.

Скочиляс Н.В.,
Науковий керівник: Максимович Р.Л., к.ю.н.,
професор кафедри кримінально-правових дисциплін,
Навчально-науковий інститут права та правоохоронної діяльності,
Львівський державний університет внутрішніх справ,
м. Львів

ВОЄННІ ЗЛОЧИНИ ПРОТИ ЦИВІЛЬНОГО НАСЕЛЕННЯ

З перших днів початку повномасштабного вторгнення росії в Україну українці стикаються з вчиненням великої кількості воєнних злочинів щодо них. До таких злочинів належать: незаконні депортації українських дітей; авіаудари по цивільній інфраструктурі; катування цивільних та полонених; викрадення активістів, волонтерів, представників органів місцевого самоврядування та багато інших [1, ст. 8].

Згідно з даними Офісу Генерального прокурора, станом на 31 липня 2025 року задокументовано понад 170 тисяч воєнних злочинів, вчинених представниками держави агресора. Найпоширенішими є: страти українських військовополонених; масове використання катівень на окупованих територіях; репресивна судова система, яка діє на захоплених територіях та в самій росії; сексуальне насильство, зокрема й проти дітей; примусове переміщення та депортація громадян України; злочини проти власності на окупованих територіях; застосування хімічної зброї [2].

Ми маємо чіткий перелік кримінально карних діянь, які виступають військовими злочинами та за які передбачена відповідальність. Цей перелік зазначений у Римському статуті МКС. При цьому в нормах міжнародного кримінального права відсутнє визначення поняття «воєнного злочину», що спричинило виникнення різних підходів серед науковців в тому числі й на національному рівні.

В.В. Ємельяненко та К.М. Оробець дають визначення воєнних злочинів за кримінальним правом України, як передбачені Кримінальним кодексом України (далі – КК) суспільно небезпечні винні діяння, вчинені відповідним суб’єктом, що посягають на суспільні відносини, які забезпечують установлений порядок застосування збройної сили у зв’язку з воєнним конфліктом (збройним конфліктом міжнародного або неміжнародного характеру, війною) [3, с. 131].